

Darbo jėgos trūkumo ir darbo migracijos iš trečiųjų šalių poreikio numatymas Europos Sąjungoje

2015

SANTRAUKA

Situacija. Lietuva, kaip ir kitos Europos valstybės, susiduria su paradoksu. Nors bedarbystės lygis šalyje išlieka gana aukštas (apie 10 proc.), tačiau kartu Lietuvai trūksta tam tikrų sričių darbuotojų, kurie atvyksta iš trečiųjų valstybių. Dėl didelės emigracijos ir atlyginimų Lietuvoje ir kitose ES valstybėse skirtumų bei dėl į darbdavių poreikius neorientuotos švietimo politikos darbdaviams darosi sunku rasti ir tinkamų specialistų, ypač techninių profesijų atstovų – siuvimo technologų, siuvėjų, tolimųjų reisų vairuotojų, suvirintojų, virėjų, statybininkų etc. Vis dėlto darbuotojų užsieniečių skaičius nėra didelis ir suado apie 0,5 proc. nuo visos darbo jėgos. Leidimų dirbti užsieniečiams skaičius priklauso nuo ekonomikos lygio ir padėties darbo rinkoje ir gali svyruoti nuo 1800 leidimų (2010 m.) iki 5000 leidimų (2014 m.). Absoliuti dauguma trečiųjų šalių darbuotojų dažniausiai atvyksta iš Baltarusijos ir Ukrainos. Daugiausia jų dirba tarptautinio krovinių vežimo transporto priemonių vairuotojais (apie 80 proc.), metalinių laivų korpusų surinkėjais (5 proc.), suvirintojais (4 proc.) ir restoranų virėjais (3 proc.).

Politika. Lietuvoje darbo imigracijos politika paremta paklausos ir vietinės darbo rinkos apsaugos principais. Politiniame lygmenyje yra priimtos Lietuvos migracijos politikos gairės, kuriose išvardinti pagrindiniai darbo migracijos politikos principai: atrankos principas (atvykti turi tie užsieniečiai, kurie gali prisidėti prie ūkio augimo ir konkurencingumo didinimo), kompensavimo principas (užsieniečiai pasitelkiami tik tuomet, kai trūkumo negali kompensuoti vietinė darbo jėga, grįžtantys emigrantai ir ES piliečiai). Darbo migracija matoma kaip laikina ir antrinė priemonė darbo rinkos poreikiams tenkinti.

Atvykimas. Trečiosios šalies darbuotojas gali atvykti į Lietuvą tik jeigu darbdavys Lietuvoje negali surasti darbuotojo Lietuvoje (išskyrus tam tikrus atvejus, nurodytus įstatymo dėl Užsieniečių teisinės padėties 58 str.). Iki 2015 m. kovo mėn. darbuotojai užsieniečiai privalėjo gauti leidimą dirbti. Š. m. kovo mėn. įsigaliojo Užsieniečių teisinės padėties įstatymo pakeitimai, kuriais nustatoma viena procedūra leidimui dirbti ir leidimui laikinai gyventi įgyti (vieno langelio principas). Užsienietis atleidžiamas nuo pareigos gauti leidimą dirbti, jam pakanka gauti sprendimą dėl atitikties Lietuvos darbo rinkos poreikiams. Šis sprendimas išduodamas, jeigu darbdavys apie laisvą darbo vietą paskelbė darbo biržos duomenų bazėje ir per mėnesį nesurandamas darbuotojas nacionalinėje darbo rinkoje. Siekiant išvengti atlyginimo dempingo, nustatyta, kad užsieniečiui turi būti mokamas tokio paties dydžio atlyginimas ir kaip tokį darbo dirbančiam Lietuvos piliečiui.

Trūkstamų profesijų sąrašas. Lietuvos darbo birža kas 6 mėnesius ruošia ir Socialinės apsaugos ir darbo ministras tvirtina profesijų, kurių Lietuvoje trūksta, sąrašą. Pagrindinis metodas darbo trūkumui įvertinti yra registruotos darbo pasiūlos (bedarbių) ir paklausos (laisvų darbo vietų) analizė. Sudarant trūkstamų profesijų sąrašą, atsižvelgiama į šiuos pagrindinius kriterijus: didelė darbo jėgos paklausa (darbo jėgos paklausa 2 kartus viršija darbo pasiūlą); sunkiai užpildomos darbo vietos (darbo vieta neužimta daugiau nei tris mėnesius). Iki 2011 m. užsieniečiai, kurie turėdavo į sąrašą įtrauktą profesiją, į Lietuvą galėjo atvykti pagal pagreitintą procedūrą su ilgalaike nacionaline viza. Nuo 2011 m. tokia procedūra gali naudotis visi darbuotojai užsieniečiai. Iki 2015 m. sąrašė esantys užsieniečiai po dviejų metų galėjo kreiptis ir leidimą dirbti prasitęsti

dar dviem metams neišvykdami iš Lietuvos. Nuo 2015 m. darbuotojų užsieniečių darbo trukmė Lietuvoje priklauso tik nuo darbdavio poreikių. Todėl šiuo metu sąrašas nebėra naudojamas kaip priemonė palengvinti darbuotojų iš užsienio atvykimą.

Probleminiai aspektai. **(1)** Lietuvoje nėra sukurti mechanizmai prognozuoti darbo jėgos poreikį vidutiniu ir trumpuoju laikotarpiu. Šiuo metu Ūkio ministerija ruošia Specialistų kvalifikacijų ir Vidutinio laikotarpio prognozavimo mechanizmus, kurie turėtų leisti įvertinti, kiek tam tikros profesijos darbuotojų Lietuvoje yra ir koks jų poreikis būtų ateityje. **(2)** Numatoma, kad darbingos ir kvalifikuotos darbo jėgos emigracija ir struktūrinis nedarbas išliks iššūkiu Lietuvos darbo rinkai ir 2015-2016 metais. Nors šiuo metu darbuotojų iš užsienio atvykimas yra gerokai supaprastintas, praktikoje išlieka probleminių aspektų (pvz., visa įdarbinimo procedūra trunka iki 3-4 mėn., nėra elektroninio dokumentų pateikimo sistemos, darbdaviai norėtų didesnio skaidrumo visame įdarbinimo ir leidimo laikinai gyventi išdavimo procese). **(3)** Vyksta diskusijos, ar Lietuvai apskritai reikia vystyti sritis, kurios kuria nedaug pridėtinės vertės (pavyzdžiui, siuvyklos), ir į kurias už šiuo metu siūlomus atlyginimus ir darbo sąlygas eina dirbti tik ekonomiškai už Lietuvą silpnesnių šalių piliečiai. **(4)** Nors darbuotojų užsieniečių atvykimo procedūros nuolat gerėja ir paprastėja, vis dėl to praktikoje Lietuvos darbdaviai identifiko tam tikras problemas:

- atvykimo procedūros trunka kur kas ilgiau nei turėtų dėl biurokratinių reikalavimų, perteklinių dokumentų ir jų vertimų į lietuvių kalbą;
- ilgos eilės Migracijos valdyboje;
- aiškumo stoka įgyvendinant atvykimo procedūrą ir pildant dokumentus;
- siaurai apibrėžiama kvalifikacija – ji gali būti patvirtinta tik turint akademinį diplomą (nėra mechanizmo įrodyti praktinę patirtį);
- sudėtingi gyvenamosios vietos deklaravimo reikalavimai: pavyzdžiui, jei aukštos kvalifikacijos užsienietis darbuotojas prašo leidimo gyventi trims metams, jis Migracijos valdybai turi įrodyti, kad visiems trims metams turės ir konkrečią gyvenamąją vietą, kas realybėje sukelia didelių sunkumų.